

Marlena Chybowska-Butler

Polsko-kenijsko-włoski festiwal sztuki. Festiwal DUOS

Artyści z Polski i Kenii dwukrotnie – w marcu i we wrześniu – spotkali się w tym roku w Kilifi podczas realizacji Festiwalu DUOS. Wydarzenie to jest częścią międzynarodowego projektu „Sztuka i edukacja artystyczna w perspektywie transkulturowej” (Transcultural Perspectives in Art and Art Education – TPAAE, 2020–2023), realizowanego przez Akademię Sztuki w Szczecinie, Muzeum Narodowe w Szczecinie, *Università degli Studi* w Maceracie, *Kenyatta University* w Nairobi, *Pwani University* w Kilifi oraz *Distant Relatives Events Limited* (*Beneath the Baobabs*) w Kilifi¹.

Festiwal łączy i materializuje wszystkie główne założenia naukowo-edukacyjnego projektu TPAAE (na poziomach akademickim, teoretycznym i praktycznym) poprzez skierowane do szerokiej publiczności warsztaty, wystawy, pokazy i spotkania. Polsko-kenijskie pary artystów zaprosiły do współpracy studentów, wykładowców, władze regionu Kilifi, lokalnych działaczy i aktywistki. Specjaliści od edukacji artystycznej z Uniwersytetu w Maceracie przeprowadzili kilkadziesiąt warsztatów dla dzieci w szkołach publicznych. Wszystko to – w kontekście pracy nad powołaniem nowych wydziałów na Uniwersytecie Pwani dedykowanych sztuce i edukacji artystycznej – służyć ma wypracowaniu najlepszej metodologii, jak rozmawiać o sztuce, uczyć jej w poszanowaniu lokalnej tradycji i jednocześnie w otwartości na nowoczesność. Praktyka artystyczna może inspirować nowe formy aktywności wzmacniające lokalną społeczność, pielęgnować wzajemne zrozumienie, szacunek i otwartość na inne kultury.

Kilifi to stolica hrabstwa o tej samej nazwie, miasto położone na wybrzeżu Oceanu Indyjskiego pomiędzy Mombasą a Malindi, zamieszkałe przez przedstawicieli dziewięciu grup etnicznych nazywanych Mijikenda, spośród których zdecydowaną większość stanowi lud Giriama.

¹ Projekt TPAAE otrzymał finansowanie ze środków programu ramowego Unii Europejskiej w zakresie badań naukowych i innowacji Horyzont 2020 na podstawie umowy o udzielenie dotacji numer 872718 (www.tpaae.eu).

Pierwsza odsłona festiwalu (25–27 III 2021) odbyła się pod hasłem „Community” (Wspólnota). Kuratorzy Zorka Wollny i Łukasz Jastrubczak połączyli osiem polsko-kenijskich duetów artystycznych, zapraszając ich do wzajemnego poznania i twórczej współpracy.

Ze swojej działalności w Kilifi i regionie znany jest artysta malarz i społecznik Castro, autor licznych murali, szyldów i wystrojów wnętrz, właściciel galerii-pracowni, nauczyciel młodych adeptów sztuki. Pracował razem z Anną Orlikowską, artystką wizualną działającą głównie w obszarze wideo i instalacji. Para ta współpracowała z Duetem Sztuki Kontekstualnej – Łukaszem Jastrubczakiem, artystą multimedialnym i dwoma lokalnymi działaczami społecznymi: Mrambą Mweni i Saidi'm Chengo, założycielami szkoły podstawowej dla dzieci *Seahorse Dockers School*. Obecnie prowadzą ją w tymczasowym budynku, jednak udało się pozyskać plac niedaleko wioski nazwanej *Giriama Paradise* (zamieszkałej przez członków licznej rodziny Chengo), na którym zbudowana zostanie nowa szkoła. Tymczasem miejsce to zostało przekształcone w nieformalne Centrum Sztuki Seahorse, które przez miesiąc tętniło różnymi wydarzeniami artystycznymi. Anna Orlikowska prowadziła warsztaty dla uczniów Seahorse, podczas których powstało wiele oryginalnych obiektów z gliny i materiałów z recyklingu. Dzieci zbudowały również makietę nowej wymarzonej szkoły i stworzyły wizualizację tego placu w przyszłości. Jego plan został wspólnie przez dzieci i artystów odtworzony farbami na murze przy wejściu.

Castro wykonał mural odwołujący się do lokalnej historii – iluzoryczne przedstawienie krajobrazu znajdującego się za nim, ziemi, którą przejął Uniwersytet Pwani (założony w 2007 roku), a która kiedyś była zamieszkała przez lud Giriama.

Castro i Mohamed Mbwana Omar znają się od lat i razem działają w grupie artystów z Kilifi, która m.in. wykonuje murale społeczne, edukacyjno-informacyjne, ostatnio poświęcone prewencji rozprzestrzeniania się wirusa Covid-19.

Mohamed jest malarzem-kaligrafem, zajmuje się przede wszystkim sztuką użytkową, malowaniem szyldów sklepów, barów, zakładów rzemieślniczych i usługowych. Razem z Piotrem Paukiem, który również aktywnie zajmuje się interwencjami wizualnymi w przestrzeni miejskiej, tylko raczej w duchu subwersywnym niż użytkowym, utworzyli duet „streetartowy”. Przy czynnym zaangażowaniu grupy lokalnych młodych artystów oraz studentów Pwani stworzyli mural na kamiennym ogrodzeniu szkoły podstawowej w Mnarani. Powstała praca formalnie nawiązująca do grafiki na rewersie banknotów kenijskich szylingów różnych nominałów – wymieszane wszystkie razem w efekcie dały obraz przedstawianych na nich wartości (nauka, praca, Afryka),

a stonowana kolorystyka muralu koresponduje z mundurkami szkolnymi dzieci uczęszczających do szkoły w Mnarani. Artyści zatytułowali mural „It’s not about money, it’s about good values”, co w wolnym tłumaczeniu można przetłumaczyć jako „nie wartość pieniężna tylko dobra jakość”. To te niematerialne wartości (np. związane ze sztuką) są w życiu ważne.

Na ulice Kilifi „wyszła” też moda. Wacu Kihara – projektantka, założycielka marki zrównoważonej mody *Khangadelic (Sustainable Fashion Label Khangadelic)* – z fotografką Emilią Łapko przygotowały pokaz mody i profesjonalną sesję zdjęciową dla wszystkich chętnych do uczestniczenia w niej mieszkańców. Ubrania powstały z tradycyjnych dla Afryki kolorowych *khang* oraz z polskiego lnu. Projekty Wacu Kihary zostały uszyte przez miejscowe szwaczki. W maju 2021 roku wielkoformatowe barwne zdjęcia tego duetu Szczecinianie mogli podziwiać na przystankach tramwajowych w ramach akcji „AMS wspiera kulturę”.

Kolejny duet stanowili Richard Onyango i Zbigniew Rogalski. Jeden z najbardziej znanych kenijskich malarzy na świecie (mieszkający w Malindi) – autor obiektów (np. kartonowych modeli autobusów, postaci ludzkich itp.), kolekcjoner samochodów, motorów i automobili, uczestnik wielu prestiżowych międzynarodowych wystaw, w tym Biennale w Wenecji w 2003 roku – i polski wysoko ceniony malarz wypracowali kompromis, realizując instalację „Miłość i śmierć”. Malarstwo Rogalskiego, stonowane kolorystycznie, odwołujące się do fotografii i montażu filmowego, refleksyjne i niedopowiedziane, zderzyło się z siłą spontanicznego, ekspresyjnego wyrażania siebie i emocji w sztuce Onyanga. Finalnie artyści z pomocą studentów zbudowali postumenty, na których bokach zostały namalowane reprezentacje poszczególnych etapów ludzkiego życia: narodziny, młodość, miłość, rodzina, starość, choroba, śmierć. Oprócz tego z materiałów recyklingowych odtworzyli kości szkieletów kobiety i mężczyzny, które podczas finału Festiwalu zostały złożone na zaimprovizowanym stanowisku archeologicznym na placu szkoły / „centrum sztuki” Seahorse.

Biko Wesa i Witek Orski, fotograficy, wpadli na podobny pomysł stworzenia pracy, której bohaterem jest palma kokosowa – drzewo, które może zaspokoić wszystkie potrzeby życiowe człowieka, od pożywienia do schronienia, przez kosmetyki, lekarstwa, materiał do plecionek, naczyń i innych wyrobów użytkowych zapewniających zajęcie i dochód miejscowym rzemieślnikom. Z palmy kokosowej wyrabia się również *mnazi* – rodzaj napoju alkoholowego, bardzo popularnego wśród lokalnej społeczności. „Mnazi bar” był jednym z elementów festiwalowej, fotograficznej instalacji Wesy i Orskiego.

Tancerze i muzycy stanowią ważny element życia każdej z tutejszych społeczności. Taniec towarzyszy wielu wydarzeniom mieszkańców wioski, poprzez taniec kolejnym pokoleniom przekazywana jest historia przodków, rytuały i tradycje.

Mieszkająca w Kilifi producentka oraz reżyserka telewizyjna i filmowa Zippy Kimundu wraz z operatorką i reżyserką Małgorzatą Mazur postanowiły nakręcić film dokumentalny o plemiennym zespole muzycznym działającym w wiosce Fumbini – „Zaire Ngome Msaga Pore”. Film zostanie pokazany w czasie jednej z planowanych wystaw pofestiwalowych w Muzeum Narodowym w Szczecinie.

Podczas finału Festiwalu w Kilifi licznie zgromadzona publiczność mogła natomiast zobaczyć performans tradycyjnego zespołu tanecznego Giriama – Simba Wanga oraz Anny Nowickiej, polskiej choreografki osiadłej w Berlinie. Przedstawienie opowiadało o starożytnej wróżbitce Mepoho, która przewidziała nadejście złych białych ludzi oraz o Mekatilili wa Menza.

To właśnie ta bohaterka ludu Giriama została wybrana na patronkę drugiej tegorocznej odsłony Festiwalu DUOS – „Women Power” (Siła kobiet), 3–4 IX 2021. Wa Menza znana jest jako pionierka ruchu wyzwolenia i obrończyni lokalnych tradycji na Wybrzeżu Kenii. Jako pierwsza otwarcie demonstrowała potrzebę obrony społeczności Mijikenda, a w szczególności kultury Giriama przed agresją i dominacją kolonialną Brytyjczyków. Jej woła walki i zdolności przywódcze wzbudzały szacunek zarówno u starszyny, jak i całej społeczności. Taka sytuacja, w której kobieta i matka stanęła na czele walki ze światowym imperium, była absolutnie wyjątkowa w patriarchalnej społeczności. Dzisiaj Mekatilili wa Menza jest symbolem walki o demokrację, równouprawnienie, mądre i kompetentne przywództwo.

Zainspirowane jej dokonaniem artystki drugiego Festiwalu, kuratorowanego przez Zorkę Wollny i Ciro Githunguri, w swoich pracach odniosły się do historii, przede wszystkim do współczesnej sytuacji kobiet w Kenii, spotykającej je przemoc czy doznawanego przez nie wykluczenia ekonomicznego.

Iza Plucińska i Sheila Okanga zrealizowały film animowany opowiadający historię Mekatilili z perspektywy kury – kura i jej pisklęta zostały użyte przez zbuntowanych Giriama do wyrażenia sprzeciwu wobec wysyłania ich dzieci na pierwszą wojnę światową wraz z wojskiem brytyjskim. Marta Ziółek i Faith Kwamboka przygotowały performans łączący tradycję tańców rytualnych ze współczesną kulturą klubową, zapraszając do współpracy DJ-ów i raperów z Kilifi. Fauzia Aly Khan i Anna Molska wspólnie odkrywały i uczyły siebie nawzajem oraz studentów różnych technik i materiałów stosowanych w ceramice oraz sposobów pigmentacji. Przy wejściu do przyszłej szkoły *Seahorse* stworzyły porcelanową mozaikę inspirowaną starożytnymi kenijskimi wzorami. Ciru Karimi i Irena Zieniewicz skupiły się na tkaninach i ich naturalnych metodach barwienia. Linda Shuma i Natalia Szostak rozmawiały z dziewczynami

z organizacji Kesho Kenya wspierającej edukację (na poziomie podstawowym i akademickim) o kobiecej wrażliwości, osobistych doświadczeniach, marzeniach i oczekiwaniach. Ich opowieści zostały wykorzystane w szablonach do graffiti, które w formie haseł artystki namalowały na jednym z budynków Uniwersytetu Pwani oraz w mieście.

Shangazi Masika i Alicja Pilarczyk jako duet poetycko-muzyczny wraz z chórem Tumani i młodymi muzykami przygotowały widowisko operowe na temat kobiecej siły i niezależności. Shaila Resia Agha i Aneta Grzeszykowska postanowiły uhonorować patronkę festiwalu monumentalną rzeźbą, która – zatopiona w Oceanie Indyjskim – będzie atrakcją dla amatorów nurkowania i jednocześnie przyczyni się do odbudowy rafy koralowej. Realizacja tego projektu – zatytułowanego „Ushaha fitswa” (Ukryty skarb) – przewidziana jest na rok 2022. Ciro G. i Justyna Machnicka zebrały wokół siebie grono młodych ludzi aspirujących do dziennikarskiego fachu w celu przygotowania magazynu o kobietach z Kilifi w duchu Mekatilili wa Menza. Powstało kompendium poruszających osobistych historii dotyczących m.in. kwestii kulturowego i społecznego statusu kobiety w kenijskim społeczeństwie, drogi dziewczynek do dorosłości, sztuki i literatury tworzonych przez kobiety, działalności lokalnych organizacji wspierających dziewczynki i kobiety poprzez edukację (np. na temat menstruacji), przekazywanie umiejętności pozwalających na zapewnienie sobie niezależności (sposoby na zarabianie pieniędzy) czy informacji dotyczącej prawa i pomocy prawnej (np. w częstych przypadkach gwałtów). „MekaZin” został wydrukowany i udostępniony w Szczecinie podczas wystawy w listopadzie 2021 – kontynuacji Festiwalu DUOS. Artyści z Kenii przyjechali wówczas na miesięczny pobyt do Szczecina w celu przygotowania ekspozycji w Muzeum Narodowym w Szczecinie.

Obie edycje Festiwalu DUOS były niezwykle ważnym doświadczeniem dla organizatorów, artystów, studentów i lokalnej społeczności z Kilifi i okolic. Wszyscy czekamy na jego trzecią odsłonę w 2023 roku.

Festiwal DUOS „Community” (Wspólnota), 25–27 III 2021, Kilifi, Kenia

Artyści: Zippy Kimundu & Małgorzata Mazur, Castro Osore & Anna Orlikowska, Wacu Kihara & Emilia Łapko, Mohamed Mbwana Omar & Piotr Pauk, Biko Wesa & Witek Orski, Simba Wanga & Anna Nowicka, Richard Onyango & Zbigniew Rogalski, Mramba Mweni, Said Chengo & Łukasz Jastrubczak
Kuratorzy: Zorka Wollny, Łukasz Jastrubczak

Współpraca: Ciro Githunguri

**Festiwal DUOS „Women Power” (Siła kobiet),
3–4 IX 2021, Kilifi, Kenia**

Artystki: Shaila Resia Agha & Aneta Grzeszykowska, Sheila Okanga & Iza Plucińska, Fauzia Aly Khan & Anna Molska, Faith Kwamboka & Marta Ziółek, Ciro G. & Justyna Machnicka, Linda Shuma & Natalia Szostak, Shangazi Masika & Alicja Pilarczyk, Ciru Karimi & Irena Zieniewicz

Kuratorki: Zorka Wollny, Ciro Githunguri

Współpraca: Witek Orski



Ryc. 1. Prezentacja w Seahorse School, duety: Castro, Łukasz Jastrubczak, Anna Orlikowska, Said Chengo, Mramba Mweni / DUOS Festival / Community, marzec 2021, Kilifi. Fot. M. Chybowska-Butler



Ryc. 2. Mural, Mnarani School, Piotr Pauk i Mohamed Mbwana, DUOS Festival / Community, marzec 2021, Kilifi. Fot. M. Chybowska-Butler



Ryc. 3. Sesja fotograficzna w Kilifi, Emilia Łapko i Wacu Kihara, Fashion Duo, DUOS Festival / Community, marzec 2021, Kilifi. Fot. M. Chybowska-Butler



Ryc. 4. Instalacja „Mnazi Bar”, Biko Wesa i Witek Orski, photography duo, instalacja, DUOS Festival / Community, marzec 2021, Kilifi. Fot. M. Chybowska-Butler



Ryc. 5. Juma Chengo, Anna Nowicka i zespół Simba Wanga, dance duo, DUOS Festival / Community, marzec 2021, Kilifi. Fot. M. Chybowska-Butler



Ryc. 6. Marta Ziólek i Faith Kwamboka, dance duo, DUOS Festival / Women Power / wrzesień 2021, Kilifi. Fot. Suvena Hinzano



Ryc. 7. Shaila Agha i Aneta Grzeszykowska, instalacja / DUOS Festival / Women Power / wrzesień 2021, Kilifi. Fot. Suvena Hinzano



Ryc. 8. Pokaz animacji, DUOS Festival / Women Power / wrzesień 2021, Kilifi. Fot. Suvena Hinzano



Ryc. 9. Anna Molska i Fauzia Aly Khan, warsztaty z ceramiki / DUOS Festival / Women Power / wrzesień 2021, Kilifi. Fot. Suvena Hinzano



Ryc. 10. Shangazi Masika i Alicja Pilarczyk, Opera, DUOS Festival / Women Power / wrzesień 2021, Kilifi. Fot. M. Chybowska-Butler